

donderdag 04 december 2008

Win 10.000 euro met uw zesde zintuig

Vanavond is er op VTM de finale van het programma 'Het Zesde Zintuig', een talentenjacht voor Vlamingen met een uitzonderlijk ontwikkeld zesde zintuig - paranormaal hoogbegaafden zo u wil.

Op zich kan de verenging de Studiekring voor de Kritische Evaluatie van Pseudowetenschap en het Paranormale (Skepp) het alleen maar toejuichen dat mensen die beweren over paranormale vermogens te beschikken aan allerlei proeven worden onderworpen. Toch laat het format van dit programma alleen al - een afvallingskoers met een onvermijdelijke winnaar - sterk te wensen over, omdat het al veronderstelt wat precies ter discussies zou moeten staan: dat sommige mensen over het vermogen beschikken om informatie te verwerven die ze onmogelijk via de bekende zintuigen en redeneervermogens kunnen achterhalen. Als niemand over zo'n gave beschikt (en alle wetenschappelijke kennis wijst in die richting), heeft de competitie geen zin: men kan net zo goed een vliegwedstrijd voor pinguïns organiseren en de prijs uitreiken aan diegene die het hoogst kan springen.

Hoogstens zal men na enkele afvalrondes de meest succesvolle veinzer overhouden, al blijken de kandidaten van Het Zesde Zintuig zelfs daarin niet bijzonder talentrijk. De trukendoos waarmee ze de argeloze kijker bewust of onbewust een rad voor de ogen willen draaien, is behoorlijk doorzichtig. Ten eerste is het zo oud als het orakel van Delphi dat hogere gidsen altijd in raadsels spreken. De voorspellingen van de kandidaten zijn te vaag om weerlegbaar te zijn, maar kunnen niettemin met een beetje geluk toch 'ingepast' worden, waardoor ze achteraf een stuk concreter in de herinnering blijven hangen ('ik krijg een vrouwelijke energie door', 'ik voel een sterke band met een vaderfiguur'). Ten tweede gaan de kandidaten dikwijls zichtbaar af op de context en op visuele aanwijzingen uit de omgeving, terwijl ze daar de aandacht van proberen af te leiden door in het ijl te staren en aldoor over 'energielijnen' en 'hogere gidsen' te oreren. Wanneer de proef erin bestaat een 'dramatische gebeurtenis' aan te voelen, beginnen ze theatraal over de grond te kronkelen of naar lucht te happen, zodat de waarnemende jury stevast onder de indruk is van hun 'inleving' ('ze voelt precies wat onze pa moet gevoeld hebben'). En als ze met geen enkele van deze beproefde trucs succes oogsten, verzinnen ze allerlei uitvluchten voor hun falen ('mijn gidsen hebben me misleid', 'ben je wel zeker dat hier vroeger toch geen moord gepleegd is?').

Soms komt er echter ook iets concreets uit de bus. In de proef in het Waalse dorpje Brûly-de-Pesche bijvoorbeeld moesten de kandidaten geblinddoekt zoveel mogelijk 'aanvoelen' over de bunker waarin Hitler in 1940 voet zette toen hij er de invasie in Frankrijk opvolgde. Al snel voelden verschillende kandidaten aan dat de plaats iets met geschiedenis en oorlog te maken had en met de veroveringen van een man die zijn hele volk meesleurde. Kandidaat Philip voegde eraan toe dat het om iemand van Duitse afkomst ging en Jacqueline beschreef zowaar de vorm van de typische Duitse legerhelm, zij het zonder Hitler of de Tweede Wereldoorlog te noemen. Klap op de vuurpijl was Naomi: zij beschreef nauwkeurig het 'kort en breed' snorretje van een oorlogszuchtige strijder terwijl ze naar haar bovenlip tastte, maar wanneer ze achteraf met de foto van Hitler geconfronteerd werd, beweerde ze - in een klaarblijkelijke poging om haar voorkennis te verbergen - dat ze de man niet herkende. Hitler niet herkennen is mogelijk nog een straffere prestatie dan paranormale hoogbegaafdheid.

Wil dat zeggen dat deze proef, of zelfs het gehele programma, doorgestoken kaart is? Nee. Bij het inblikken van een televisieprogramma zijn talloze cameralui, technici en ander logistiek personeel betrokken, dus informatielekken zijn af en toe onvermijdelijk. Enkele aanwijzingen van een of meerdere tipgevers die hun mond voorbij praten of zich inbeelden dat een tipje van de sluier 'toch niet veel uitmaakt' kunnen al voldoende zijn om de hele proef om zeep te helpen. De kandidaten hoeven maar te weten dat er een oorlogshistoricus bij de proef betrokken is als beoordelende 'getuige' en dat ze naar de Ardennen worden gebracht en zelfs iemand met slechts vijf zintuigen kan al eens een beredeneerde gok wagen.

Wie ziet erop toe dat de kandidaten de hele weg geblinddoekt zijn? In hoeverre zijn de chauffeurs en de

technische ploeg op de hoogte van de opdracht, en is elk van hen evenzeer begaan met de waterdichtheid van de proef? Worden de kandidaten tijdens zo'n proef (die ze om de beurt moeten ondergaan) strikt van elkaar afgezonderd, zodat ze elkaar niet kunnen tippen? Worden hun gsm's in beslag genomen?

Wie Het Zesde Zintuig afdoet als 'allemaal montage' of 'allemaal opgezet spel', stelt de zaken te simpel voor. Een subtiele combinatie van informatielekken, aanwijzingen langs de gekende zintuigen, het gebruik van vernuftige vaagheden en knip- en plakwerk bij de montage kan wonderen verrichten. Er hoeft geen sprake te zijn van groots opgezet bedrog van de programmamakers, noch van de kant van de kandidaten overigens. Het zou best kunnen dat alle zelfverklaarde paragnosten in het programma oprecht van hun buitenzintuiglijke waarnemingsvermogen overtuigd zijn.

Het cruciale punt is dat er op basis van deze slordig opgezette en gebrekkig uitgevoerde proeven simpelweg niets valt af te leiden. De programmamakers zijn in de eerste plaats geïnteresseerd in de amusementswaarde en zullen er geen nachten van wakker liggen als de uitgevoerde proeven methodologisch niet helemaal waterdicht zijn. Niettemin moeten ze beseffen dat ze met dit soort programma's het geloof in paranormale prietpraat aanwakkeren en de kandidaten onwillekeurig een vorm van respectabiliteit verlenen ('ze zijn toch op televisie getest, meneer!'). Het zijn precies emotioneel kwetsbare, goedgegelovige of wanhopige mensen die hun toevlucht nemen tot zo'n paragnost en al te vaak slachtoffer worden van misbruik en oplichting.

Enkele weken geleden bereikte Het Zesde Zintuig een triest dieptepunt: de ouders van de vermiste peuter Liam Van den Brande deden beroep op het programma om meer te weten te komen over de onopgehelderde verdwijning van hun kind, en kregen - naast veel theatraleiteit en geraaskal over een 'verkrachting' - van één van de kandidaten te horen dat hun kind 'echt heeft afgezien en geschreeuwd heeft van de pijn', en dat het waarschijnlijk 'levend begraven' werd. Meteen na deze onwaarschijnlijke vertoning, met de ouders van Liam nog op de achtergrond in beeld, taterde presentator Johan Terryn alweer opgeruimd over 'scores' en 'afvallers' en 'volgende rondes'. De programmamakers moeten zich dringend bezinnen over de goede smaak van dit soort proeven en over de potentiële maatschappelijke impact van hun paranormale promoshow.

De vereniging Skepp looft de Sisyphus-prijs ter waarde van 10.000 euro uit aan eenieder die onder gecontroleerde omstandigheden kan aantonen dat hij of zij over een zesde zintuig of een andere paranormale gave beschikt. Bij deze willen we dan ook nu al de uiteindelijke 'winnaar' van Het Zesde Zintuig - wie er ook uit de bus komt - uitnodigen om aan deze Sisyphus-prijs deel te nemen. Als iemand werkelijk over een zesde zintuig beschikt, dan moet hij of zij dat ook kunnen aantonen in omstandigheden waarin we de bovengenoemde methodologische 'lekken' verhelpen. Voor de rest staat het de kandidaat vrij te kiezen in welke paranormale 'discipline' hij of zij getest wil worden, zolang we op voorhand samen duidelijke criteria en voorwaarden kunnen afspreken voor het welslagen van de proef.

Met deze uitdaging willen wij tegengewicht bieden aan de indruk die door deze paranormale talentenjacht is ontstaan dat sommige personen werkelijk over meer zintuigen beschikken dan normale stervelingen. Hopelijk zal de winnaar van Het Zesde Zintuig de moed hebben om op onze Sisyphus-uitdaging in te gaan. Aan een voorspelling durven we ons evenwel niet wagen...

Maarten Boudry is filosoof en schrijft namens Skepp.